

ئەرمەنىيەكانى روسىيە ئۆلكات بىش و ھەرۋەھا ھەموو روونكر دىنەۋە مېتروويى و تىشك خىستىنە سىرى دىقە ئەفسانەيىيە كۈنەكان و لەگەتەس ئەمانەش دەتوانىن ئامازە بە دەتيان شتى تر بىكەين كە ھەركام بە جورىك جىنگە پەنجەيى ناكوردىكى پىئو ديارە. ۋەكۆو نمونەيى ھەترە بەرچاۋ دەتوانىن ئامازە بە مەزىن زانىنى ئەو ھونەرمەند و شاعىرانە بىكەين كە تا ھونەرمەند و شاعىرانى گەلانى تر باسىان نەكرىن، ئىمە بە مەزىن و گەۋرەمان نەزانىن. تا ەترەبەكان ددانى خىريان بە مامۇستاي گۇراني و مەقامى كوردى عەلى مەردانى مەزىندا نەھنئا، ئىمە ۋەكۆو لووتكە نەمانناسى. تا شەجەرىانى گۇراني بىش و گەۋرە ھونەرمەندى فارس باسى مامۇستايى و مەزىن بوونى سەيد ئەسكەرى كوردىستانى نەكرىد، ئىمە تا ئەو رادە رىزىمان لىش نەگرت. تا ۋىتەي شاملووي شاعىرمان لەگەتەس مامۇستا شىركۇ بىشكەس نەدى، بە مەزىن بوونى شىركۇمان نەزانى. بۇ بەسگە ھىنانە ۋە بۇ مەزىنەيى كەسە پىلوۋكى مېترووي ھەنوۋكەيى كورد چاومان بىيىيە دەمى بەدئەۋەبەرى بەرنامەيەكى كىتەبەركى دەنگ و رەنگى ناۋەندى، لە تاران. ئىمە ئىستاش بۇ ناسىنى خۇمان پەنا دەپەينەبەر ئاستۇرارى رۇژ ھەتەتەس ناسەكان و لە دىئەنۋوسراۋەكانى ئەۋاندا خۇمان دەپەينەۋە. سەپىر تر لەۋە ئەۋەيە كە بۇ ناسىنى ئەو زىمانەيى كە خۇمان دەپەينەيىن و قەسەيى پەندەكەين، دىسان پەنا دەپەينە بەر ئەۋان. ھەمىشە چاومان لەۋە بوۋە كەسەك لە دەۋەۋەيى جەغزى كورد بوونەۋە لىمان بىۋانث و مەۋجۇدەيەتەمان بە ھەق بىناسىنث. كە لەم بوۋەش دا دەتوانىن ئامازە بە رۇژ ھەتەتەس ناسان و بەشەك لە نوۋسەترانى رووسى بىكەين كە لە سەر كورد شىيان نوۋسىۋە. لە لاىەكى ترەۋە رەنگە ھىچ نەتەۋەۋەيەكى تر بەقەد كورد كارەسات و فاجەئەيى ئەرموون نەكرىدبىش. ئاخۇ لەگەتەس ئەو ھەموو كارەساتە چىمان كىرەۋە؟ ئەو كارەسات و فاجەئە گەۋرەمانەن نەكرىدۋەتە فاكىترى دروستكرىدى شوناسى نەتەۋەۋەيەتەمان. ئەۋە تا دەپەينە بە دىرئەيى مېتروو سىنگ بە سىنگ، كراسى عوسمان و ھولۇكاست و كوشتارى بىش بەزەپەينەيى ئەرمەنىيەكان و مەزىنۋەمىيەتەيى فەلەستىن و كۆكۆزىيەكانى جىھانى و ئىفلىج كىردى ھىرۋىشما و دەتيان كارەساتى جەركەبى تىرى جىھان بۇ بەرەكانمان دەگەندەۋە. بەسەم قەت جارىك لەجاران باسى ئەنقال و ھەسەبەجە و شەھىدكرىدى كۇمار و پاكىتوكرىدەكان و دەتيان كارەساتى دىستەرتى تىرمان بۇمنداۋەتەمان نەگەندەۋەتەۋە. ئىمە ناكوردىر و ەترەبىر لە ھەموو خەسكانى ناۋچە بىئەنگى كۇفرانسى ئىسلامى سەردەمى كارەساتى ھەسەبەجەمان بە ئاسايى و ياسايى زانى. ئىستاش ھەر تاكىكى كورد ھەموو كارەساتەكانى جىھانى ەترەب دەزانث و خۇي ۋەكۆو تاكىكى موسوسمان لەجەركەيى ئەو كارەساتانەدا دەپەينث. بەسەم موخابىن تەغىيا لە ساسر رۇژى كارەساتە كوردىيەكاندا شىئەكانمان بىر دەكەۋەتەۋە و ھەروەكۆو پىشترىش باسما كىرد، جەنەيەتەيى جەنەيەتەكاران دەپەۋشىن. تراژىدىا لە مېترووي ئىمە دايمە دەگاتە لووتكە. دوژمانمان كارەساتمان بەسەر دىنث و بە سەدان شىۋە، كوشتن و بىدىن و تەجاۋز پىكرىن شاساومان دەكەنە سەر، كەچى ئىمە زۇر ھەكىمانە لەسەر ئەۋانى لادەپەين و تەبەرەتەيان دەكەين. ئىستاش كوردىك حازر نەبوۋە لەبەرچاۋى راگەيەندراۋە گىستىيەكاندا نامادە بىش و باس لە تەجاۋزىك بىكە پىكرەۋە. ئەمانە و سەدان نمونەيى تىرى ئەو راستىيە دەسەلمىنث كە ئىمە خۇمان نەخستۋە پىرۋسەيى بىئەتەۋەبوونەۋە و كارىكى جىددىمان بۇ نەكرىدۋە. ئەم پىشەكەيى كوردەم لەبەر ئەۋە ھىنەيە گۇدث كە بە ئاسانى بچە ناۋ باسى نەۋرۋەۋە. رەنگە كەس لەۋە لارى نەبىث كە نەۋرۋز جەزنى زۇرەيى گەلانى ناۋچەكەيە. لە ھىندوستانە ۋەرەبگە تا دەگاتە توركىا. كە بەشەك لە گەلانى ھىندى و گەلانى بىلوۋچ و لۇد و فارس و كورد و توركىمان و تەنەنەت ەترەبىش لە خۇ دەگرت. رەنگە لە كەسەش ئاشكرا نەبىث كە كورد ۋەكۆو نەتەۋەۋەيەكى ناۋدارى ئەم ناۋچەيە لە كەيەۋە خاۋەنى جەزنى نەۋرۋزە و لە كەيەۋە رىزى لىئەگرت و ۋەكۆو جەزنىكى مەزىن چاۋى لىئەكەت. بەسەم ھەموو ئەۋە دەزانىن كە تىشكى ناگىرى نەۋرۋز بەشەك لە زىانى كوردانە. ئەم ناگە پىرۋزەمان بەداستانى ھەماسى كاۋە و زوھاكەۋە گرت داۋە.

لهدەيان سەدە لەقوڵپشەقوڵ سینگ بەسینگ ئەم چيرۆكەمان پاراستوو كە: قارەمانكي كورد بە ناوي كاوۀ لە سەردەمكي پز لە جەقور و ستەمدا و لە زەماني پاشايەتي مرۆخۆرثكي وەكوو زوحاكا قوڤي لث هەصماصيوۀ و تاج و تەختي ئەم پاشايەتي تئك داوۀ و بەسزاي خەيانەتەكاني گەياندووۀ و ئەم مەزنايەتي يەي وەكوو ميراثك بۆ نەتقوڵكەي بەجث هشتووۀ. بەصام كاتث ويستوو مانە وەكوو تيوري و دق بەصگەتيەكمان بۆ نەقوړز هەبث. ديسان وەرگەذاوينا تەقوڵ سەر تيوري و دقي نووسەرائي نەتقوڵي سەردەست. ئەق نەتقوڵيەي كە كەصەشئري خوي بە لەقەقوڵ لئناوۀ و كيان و دەستەصاتي پئك هاوردووۀ و چي تر بۆ ناسين و بە ئامانج گەيشتەكاني، حەوجثي بە نەقوړز نەقاوۀ. نەتقوڵيەك كە بە پئچەقوانەي ئئمە جوقراڤيائي فەرھەنگي خوي لە ناسنامە فەرھەنگيەكان ئاخيوۀ و بوون و نەبووني نەقوړز رەنگە چ شوئئكي كاريگەقري لەسەر ئەق نەبث. هەربويە نووسەقري بەقاو بانگ و خامەرەنگين ئەحمەدي شاملوو بە نووسيني وتارثكي سەردەميانە لە نەقوړز هەستاوۀ. ئەم نووسەر و شاعيرة گەقوړقەي فارس بە دەرک كردني ئەم راستييە كە ئيتر ئەقان بۆ نازەكردنەقوڵي ئەفسانە و ئوستوو رەكانيان دەقوانن هەر جثگۆذكثيەك بە قارەمانەكانيان بكەن و تەنانەت بۆ زيندوو راگرتني نەقوړز وەكوو فەرھەنگ و دووبارە وەگەنخستنەقوڵي ئەم بابەتە فەرھەنگييە، خائين و چەواشەكار بكەن بە قارەمان و گەل خۆشەويست و مرؤصە رزگاريدەرە ئوستوو رەييەكەش بە خائين ناوبەرن، ئەم كارەي لەگەص نەقوړزدا كردووۀ و خوئندنەقوڵيەكي ناناڤاي و پيچەقوانەي لە نەقوړز بووۀ. لەم پئچەقوانە خوئندنەقوڵي شاملوودا، كاوۀ پياوئكي خەيانەتكار و گەل فرؤش بووۀ و بە گۆ پاشاي عادص و گەل خۆشەويست، زوحاكي دادپەرۆردا چووۀ و لە ئاكامدا تانج و تەختي پاشاي كورداني تئك داوۀ و دەستەصاتي بە نەتقوڵكەي تر بەخشيوۀ. ئەمە هەر وەكوو باسمان لث كرد و لە كاتي خۆشي دا لە گۆضاري ئەدەبستاني چاپي تارانيش دا لەگەص چاپي وتارەكەي شاملوودا هاتبوو، هيچ لە راستييەكەي داستاني كاوۀي ئاسنگەر و زوحاكي نەدەگۆذي. شاملوش مەبەستني تئكداني بارەماناييەكەي نەقوړز وەكوو سياسيەت نەبوو. بەصكوو تەقيا ئامانجي ئەق وەگەنخستنەقوڵي دووبارەي ئەفسانەي نەقوړز بوو. هاتبوو لە ترسي بۆژوبووني باسەكە روواصەتئكي تري پث بەخشيوو. شاملوو دەيزاني كە ئەمە لەسەر گەلي فارس وەكوو نەتقوڵي سەردەست هيچ شوئئكي نەقري ئانانث و تەنانەت دەبئتە كۆصەكەيەكي ئەستوو ريش و دەرئتە بن هەنگصي فەرھەنگەكەيان. ئەم كارەي ئەحمەدي شاملوو لە رۆژ هەصاتي كوردستان لە زاري گروو پئكي ئاييني شيرين دث و دەبئتە بنئشتەخۆشكەي سەر زاريان و دەيكەنە گۆڤاصي دەستي دژ بە نەقوړز و كەلەپووري كورديان. ئەمە لە حاصتكدايە كە ئەقان هيچ كام لە بەرھەمەكاني تري شاملوويان پث باش نيە و تەنانەت خۆشي بە كەستكي باش ناودئر ناكەن. بۆ ئەقان كە باسي نەتقوڵيەي لە پلەي دووھەم و سئھەمدايە و ئامانجي سەرەكەييان پيادەكردني ياسا و نەقري شەريەتي سوننەكانە، نەقوړز بە تئكدەري ئەم بيروكەيە دەزانن و تەقيا رئگاي گەيشتن بەق ئاواتانە لە لابردني جەژن و فەرھەنگە خوماصيةكاندا دەبينن. هەربويە زۆر بە خەستي كاري بۆ دەكەن و لە جەژن و ئاينەكاني نەقوړزدا بەشدار نابن و تەنانەت بەشداربواني جەژني نەقوړز و سئز دەبەدەر بە جاھيل ناو دەقبن. پئيان وايە هەر كەس بەقوړي نەقوړزقوڵ چوو بئتەخلاق و دۆذاو و خائينە. ئەم بيروكەيە فذي بەسەر ئەق راستيەقوڵ نييە كە كورد وەكوو يەكث لە نەتقوڵ ياساغەكاني ناوچەكە پئويستنيەكي زۆري بە باري مانايي سياسي نەقوړز هەيە و بۆ لابردني كئشە سياسي و شوناسيەكاني خوي لە نەقوړز وەكوو هەصگري باري سياسي و شوناسي كەصك وەردەگرت. ئەم راستييەشيان لەبەرچاو نييە كە ئئمەي كورد رەنگە نەقوانين بۆ گەيشتن بە دەستەصات، ياخۆ لاني كەم كەم كردنەقوڵي دەستەصاتي نەتقوڵي سەردەست لە سەرمان، هيچ شئئكي تر لەم حاصتقەدا بكەينا ئاصتر ناتيوي نەقوړز. ئەبث ئەقوڵمان لە بير نەچث كە ئئستا نەقوړز لە باكووري كوردستان رۆصئكي زۆر گرینگ و حەقايەت دەگنذث و بۆ دروستبووني شوناسي كورد

و جياپونەتۆي لە نەتۆي سەردەست يەكەم شتە. نەورۇز دەتوانت هەماي يەكگرتووي خەصك بشت. نەمە لە باتي باس لە دنياي فانزى كردن و بىر كەردنە لە يوتۇپياي عەداصەتتې سەنتەري هەركيز رووناي نەديوي جيهاني مەتافيزيك و مل كەچ كردن بۇ مەترووي بە چەواشە راگوتراوي بە سەردا داسەپاومان دا دەتوانين بىر لە نەمري واقعي نەورۇز بکەينەتۆ و بە كەردەو بېسەلمەنين كە هەردەم لە جووصانەتۆ و ئاى وگوز پەكەنەن دا بىن و هەم ساس بە نووسيني جەزەنە پىرۇزە بە تىشكي ناکر رەمزي مانەتۆمان لە گىرفاني كەواي مرادخاني مەترووي هەردەم زىندوومان بختين. لە باتي بە حەرامزاني نەورۇز و ياساغ كەردني، دەبث ژىرانە ئوستوورەكە بۇ خۇمان دروست كەينەتۆ و بە خوتنەتۆيەكي سەردەميانە نەورۇز بکەينەتۆ بە رەمزي دەگژ زاصم راپوون و شوناستكي كوردانە. چي تر گوتاري زاص بە سەر خۇماندا بەرەم نەهەنينەتۆ و نەورۇز بە جورنگ بکوردننين كە بۇ هەم تاكتكي كورد فام بکرت و لە جني پەشت بەستەن بە دەقي شاملوو و نووسەرائي نەتۆي سەردەست، پەشت بە نووسەران و شاعيران و ئوستوورەناساني خۇماصي و دەقە بەرەم هاتووەکاني گەلەكەمان بېسەنين. بۇ كورداندي نەورۇز پەناسەتەكي نوئمان پەويستە. كورد نەشت خوي فەهەنگەكەي پەناسە بکاتەتۆ و بۇ باسي نەورۇز پەش هەم خوي بە مۇئەلپەکاني نەورۇز دا پەتۆ. خراپەکاني لث هەتۆتەرت و خاسە باشەکاني زەق بکاتەتۆ. تا نەو رادەيە كە نەورۇز بېتە بەشكي بەرچاو شوناسي نەتۆواويەتەيمان. بە روانگەتەكي پراگماتيسەتەتۆ بەوانينە نەورۇز. وەكوو نەتۆي هەرچي خەر و بئري بۇمان نەبوو بېخەينە پەشت گوت و بە گيان و دص نەتۆي تري پيارترن. نەتۆش حاشا هەتەنەگەرە، نەمەش بۇمان هەيە پاش بە ئاکام گەيشەتتي پروسەي بەنەتۆيەووني خاوەن دەسەتەتەمان، هەم نەو كارە لەگەتە نەورۇز و نەفسانەکاني ترمان دا بکەين كە نووسەر و شاعيري گەورە نەحمەدي شاملوو كەردني. بەصام نەستە تەنيا جەزەنەكە دەتوانت هەموو كوردان پەتۆي گەرتەت و لە بن سەتەري خوي كويان كاتەتۆ، جەزەني نەورۇزە. هەربويە دەتوانين بېكەينە هەتوني دروست كەردني بەرەتەينەكي گەش و لئەنزيك بوونەتۆيەكي بشت نەم لا و لا. نەورۇز بەشەك لە كولتووري نەمەي كوردە كە هەردەم دەتوانين بېخەينە بازەني دىالوگەتۆ و بە كەيفي دصمان ئاىوگوزي بەسەر بېنين. تا بەو شتۆ دەردت كە دەتوانت بېت بە هوكاري رزگاريمان. رەنگە چاك وايت كە نەورۇز لە حاسەتتي عادەتتي و ئاسايەتەكي دەربېنين و بۇ حاسەتەتكي مانادارتر و بەرگريانەتر و ئىختيارتي تري بگوتريەتۆ. وەكوو باسي كوتايي دەبث بصنم: بە هوي نەتۆي كە بارودوخي كورد لە ناوچەكەدا لە هەموو گەلاني تر جياوازە. نەشت نەورۇز و كولتووريش جياواز بشت. هەم نەمە دەخوازت كە نەمە روانگەتەكي جياواز لە گەلاني ترمان لە نەورۇز هەبشت. لە نەفسانەتي نەورۇزي كورددا زوحاك پاشايەكي زاصم و مەشك خۆرە و بە نيشانەتي مەو خوري و دزەدەي دووماري لە سەرشانە و كاوەش مەوشتكي رزگاريدەتۆ كە لە سەرشاني دوو گوصە گەنم بە نيشانەتي خۆشەويستتي ژيان و عەشق بۇ نازادي رواو.